

»The correspondent in Paris» – en engelsk informationskälla under 1700-talet

I

Den engelska regeringen hade under 1700-talet ett väl utvecklat underrättelseväsen, med vars hjälp den förstod att skaffa sig informationer om främmande länders diplomatiska hemligheter. Även Sverige berördes av denna informationsverksamhet. I londonregeringens instruktioner till de brittiska sändebuden i Stockholm under frihetstiden finner man sålunda ofta mycket detaljerade upplysningar om de svensk-franska förbindelserna under denna tidsepok. Gustav III:s hemliga kontakter med Paris och hans planer på en statsvälvning var t. ex. bekanta för det engelska kabinettet, som lät vidarebefordra informationerna till sin minister i Sverige.

Inom såväl svensk som engelsk forskning har man observerat det brittiska kabinettets ofta ingående kännedom om Sveriges och Frankrikes diplomati under 1700-talet. Malmström har i olika sammanhang påvisat, hur välinformerad den engelska regeringen var om den franska politiken i Sverige.¹ Han undersöker inte, hur London kommit över de franska depescher, ur vilka informationerna hämtats, men återger en uppgift om att engelsmännen en tid hade en agent inom franska utrikesministeriet.² Odhner, som i sitt verk om Gustav III:s regering berör den brittiska informationsverksamheten, nämner, att Gustav III:s planer på en statskupp röjdes genom engelska regeringens underrättelseväsen, och tillägger, att engelsmännen troligen genom »guldnyckeln» berett sig tillträde till franska utrikesministeriets hemligheter och att en »korrespondent» i Paris

---

¹ C. G. MALMSTRÖM, Sveriges politiska historia från Karl XII:s död till statsvälvningen 1772, Stockholm 1893-1901, II: 244, 245 n. 1, III: 3 n. 1, V: 246, 359, VI: 62 n. 1, 356, 357 n. 1, 369.

² MALMSTRÖM, a. a. II: 245 n. 1.

sänt London avskrifter av franska depescher.³ Den engelske historikern Corbett har uppmärksammat, att såväl svenska som franska depescher under 1750-talets senare del interceperats av engelsmännen, som på detta sätt skaffat sig värdefulla informationer bl. a. om fransmännens planer under sjuårskriget.⁴

Kjell Kumlien har berört den engelska underrättelseverksamheten under 1780-talet och har påvisat, att många av kanslipresidenten G. Ph. Creutz' hemliga depescher till Gustav III under dennes italienska resa uppsnappats av den engelska underrättelsetjänsten. Skrivelserna anses ha interceperats i Italien eller troligare på vägen till detta land.⁵ Ett exempel på det brittiska postspionaget under 1700-talet har lämnats av Birger Sallnäs, som i British Museum funnit avskrifter av numera förlorade brev, växlade mellan bröderna Carl Fredrik och Ulrik Scheffer under 1750-talets förra hälft. Breven har uppsnappats av brittiska underrättelseväsendet, som låtit göra avskrifter av breven, och dessa kopior har sedan hamnat hos den engelske statssekreteraren, hertigen av Newcastle, och bevarats i dennes arkiv.⁶

Delvis med utgångspunkt från Sallnäs' arkivfynd har Lars Trulsson behandlat det engelska underrättelseväsendet under 1700-talet med hänsyn till svensk politik. Med ledning av engelska regeringens instruktioner till den brittiske ministern i Stockholm och de ovan nämnda schefferbrevet har han undersökt arten av de informationer engelsmännen fått tillgång till. Trulsson konstaterar, att det bevarade materialet i London representerar »ett urval av det för England värdefullaste», och tillägger om den engelska informationskällan, att man sannolikt har att »göra med en man med gott politiskt omdöme, som väl förstått att sovra materialet». Denne agent förmodas ha haft sin verksamhet förlagd till det franska postverket.⁷ Olof Jägerkiöld, som också berört hithörande problem, menar däremot, att

³ C. T. ODHNER, Sveriges politiska historia under konung Gustaf III:s regering, Stockholm 1885-1905, I: 116, 118, II: 321 n. 1.

⁴ J. S. CORBETT, England in the Seven Years' War, London 1907, I: 84 f, 97, 110, II: 18, 49.

⁵ K. KUMLIEN, Storbritannien och Sverige under den orientaliska krisen 1783-1784, HT 1942, s. 25 f.

⁶ B. SALLNÄS, Några reflexioner med anledning av ett arkivfynd, HT 1951, s. 413 f.

⁷ L. TRULSSON, Engelskt underrättelseväsen under 1700-talet med hänsyn till svensk politik, Festskrift till Gottfrid Carlsson, Lund 1952, s. 300 ff.

brittiska regeringens informationskälla fanns inom det franska utrikesministeriet, och antar, att spionaget ursprungligen inletts av »en högtställd fransk diplomat».⁸

I ett 1958 utkommet arbete om det brittiska postverket under 1700-talet har den engelske forskaren Kenneth Ellis också behandlat brevspionaget. En avdelning inom det engelska postverket, Secret office, sysslade med att öppna och dechiffrera depescher till och från de i England stationerade främmande sändebuden. De upplysningar engelska regeringen fick genom denna brevkontroll, kompletterades av informationer från kontinenten. Genom utländska postmästare, bl. a. i Hamburg, Leiden och Bryssel, erhöll engelsmännen ibland intercepterade brev. Dessutom hade engelska regeringen åtskilliga agenter i Frankrike, vilka mer eller mindre regelbundet försåg engelsmännen med informationer om franska förhållanden. London stod i nära kontakt med hannoveranska regeringen, som i Nienburg hade en motsvarighet till Secret office i London. Ellis har påvisat, att svenska och franska depescher vid flera tillfällen uppsnappats i Hannover och kommit till engelska regeringens kännedom.⁹

II

Orderna från London till de brittiska sändebuden i Sverige under frihetstiden innehåller ofta, som inledningsvis nämndes, hemliga underrättelser om de svensk-franska relationerna. I det följande skall några exempel på denna underrättelseverksamhet lämnas, och i samband härmed skall en undersökning göras, varifrån engelska regeringen hämtat sina upplysningar. Undersökningen av dessa order begränsas till åren 1764–66, för vilken period samtliga engelska och franska depescher till och från Stockholm varit tillgängliga.

Hösten 1764, då mössorna beredde sig att störta hattarna och deras franska system, sände London till sin minister i Stockholm, sir John Goodricke, informationer om den franske stockholmsambassadören baron de Breteuil's manövrer för att rädda hattregimen och bevara den svensk-franska alliansen. I slutet av oktober kunde sålunda den brittiske statssekreteraren lord Sandwich underrätta Goodricke om att Breteuil skulle ha en överläggning med riksrådet

⁸ O. JÄGERSKIÖLD, Den svenska utrikespolitikens historia, II: 2, Stockholm 1957, s. 14 f.

⁹ K. ELLIS, The Post Office in the eighteenth century, Oxford 1958, s. 60 ff.

C. G. Löwenhielm, ledaren för mössoppositionen inom rådet. Enligt de engelska informationerna hyste den franske ambassadören inga förhoppningar om att kunna vinna Löwenhielm men hoppades kunna förmå denne att mildra sitt motstånd mot det franska alliansprojektet.¹ Ungefär fjorton dagar senare kunde Sandwich för Goodricke avslöja resultatet av överläggningarna mellan Breteuil och Löwenhielm. Den franske ambassadören sades vara fullkomligt nöjd med sitt samtal med mössledaren, som livligt skulle ha beklagat sin tidigare opposition mot de franska intressena i Sverige.²

Breteuil hade i en depesch till Paris den 28/9 1764 meddelat, att han följande dag skulle ha ett samtal med riksrådet Löwenhielm.³ En vecka senare redogjorde det franska sändebudet i en rapport till sin regering för sin överläggning med Löwenhielm.⁴ Det kan genast konstateras, att det är ur dessa båda depescher, som engelska regeringen hämtat sina upplysningar om Breteuils kontakter med Löwenhielm.

Genom den engelska underrättelseverksamheten avslöjades också det svenska hovets dubbelspel inför riksdagen 1765–1766. Sedan Goodricke i en depesch till London i slutet av november uttalat misstankar mot överste F. C. Sinclair, hovets representant, och begärte att engelske ambassadören i Paris skulle försöka utforska, vad Breteuil skrev om Sinclair och dennes planer, sände den engelske statssekreteraren i januari 1765 upplysningar, som tycktes bekräfta Goodricks misstankar mot Sinclair och hovet.⁵ Enligt informationerna från London hade den ryske ministern i Stockholm, greve Osterman, anförtrott Sinclair en större summa pengar, som skulle användas för att korsa Frankrikes planer, men drottning Lovisa Ulrika hade avslöjat detta för hattpartiet och förklarat, att Sinclair mottagit de ryska korrupsionsmedlen enbart i avsikt att förhindra, att dessa användes för att främja den ryska kejsarinnans projekt. Sinclair sades ha givit den franske ambassadören en liknande förklaring.⁶ Dessa uppgifter kompletterades snart med ytterligare in-

¹ Sandwich till Goodricke 26/10 1764, SP 95/105, Public Record Office, London (cit. PRO).

² Sandwich till Goodricke 9/11 1764, SP 95/105, PRO.

³ Breteuil till Praslin 28/9 1764, Correspondance politique, Suède 244, Archives du Ministère des Affaires Etrangères, Paris (cit. AE).

⁴ Breteuil till Praslin 6/10 1764, C. P. Suède 244, AE.

⁵ Goodricke till Sandwich 23/11 1764, SP 95/105, PRO.

⁶ Sandwich till Goodricke 29/1 1765, SP 95/106, PRO.

formationer från londonkabinettet. I en längre skrivelse den 12/2 1765 underrättades Goodricke om att hovet och hattarna under franske ambassadörens förmedling träffat en överenskommelse om samarbete på vissa villkor.⁷

Varpå grundade engelska regeringen sina uppgifter om hovets hemliga underhandlingar? Svaret är detsamma som tidigare: grunden var intercepterade franska depescher. Breteuils depesch den 21/12 1764 har sålunda legat till grund för Sandwichs brev om Sinclair, medan upplysningarna om hovets avtal med hattarna hämtats ur Breteuils rapport till Paris den 11/1 1765.⁸

Den franske ambassadörens kontakter med Löwenhielm, sedan denne blivit kanslipresident och chef för mössregeringen hösten 1765, blev snart bekanta för brittiska regeringen och bidrog till att göra Löwenhielm misstrodd i London. Redan ungefär en månad efter Löwenhielms val till kanslipresident informerade den engelske statssekreteraren Goodricke om att Breteuil hade vissa förbindelser med den nye kanslipresidenten, som sades ha försäkrat den franske ambassadören om sin önskan att bevara den svensk-franska alliansen och lovat att tillmötesgå de franska önskemålen om G. Ph. Creutz som svenskt sändebud i Frankrike. Goodricke uppmanades att ge akt på varje tecken, som syntes bekräfta dessa underrättelser.⁹ I februari erhöll Goodricke från London ytterligare upplysningar om Löwenhielm och Breteuil. Den engelske statssekreteraren, hertigen av Grafton, meddelade, att den svenske kanslipresidenten lovat Breteuil exakta informationer om allt, som rörde de svensk-engelska alliansförhandlingarna. Löwenhielm uppgavs också ha sagt sig vara missnöjd med mösspartiet och uttryckt en livlig önskan att återförena sig med hattpartiet. Breteuil, som sades tvivla på Löwenhielms försäkringar, skall ha föreslagit, att Sverige i samband med de engelska alliansförhandlingarna krävde ersättning för fartyg, som kapats av engelsmännen under sjuårskriget. Den franske ambassadörens förslag syftade, enligt Grafton, till att försvåra de svensk-engelska underhandlingarna. Den engelske statssekreteraren sade sig ha fått dessa underrättelser från »a correspondent much to be confided in».¹⁰

Det kan utan svårighet fastställas, varifrån den brittiske stats-

⁷ Sandwich till Goodricke 12/2 1765, SP 95/106, PRO.

⁸ Breteuil till Praslin 21/12 1764, 11/1 1765, C.P. Suède 244, 245, AE.

⁹ Grafton till Goodricke 4/10 1765, SP 95/107, PRO.

¹⁰ Grafton till Goodricke 11/2 1766, SP 95/109, PRO.

sekreteraren hämtat sina upplysningar. I en depesch till Paris den 6/9 1765 relaterade Breteuil ett samtal han haft med Löwenhielm kort efter dennes val till kanslipresident.¹¹ Graftons skrivelse den 4/10 1765 bygger på denna depesch, medan informationerna om Löwenhielms tvetydiga uppträdande vid de svensk-engelska alliansförhandlingarna härrör från Breteuils rapport till Paris den 10/1 1766.¹² Sambandet mellan denna och den brittiska regeringens instruktion till Goodricke den 11/2 1766 framgår klart av följande parallelltryck, som visar att den engelska kabinettsordern var en direkt översättning av Breteuils depesch.

BRETEUIL 10/1 1766

Löwenhielm m'a parlé avec verité de ses allarmes et de ses dégouts personels et de la folie du parti dominant, et m'a témoigné le désir le plus vif de pouvoir se réunir à nos amis. Mais en même temps il m'a fait voir de quel danger il serait pour lui de paraître dans aucune démarche du parti patriotique, tant que les Etats seraient assemblés . . .

GRAFTON 11/2 1766

Löwenhielm, on his side, had expressed his entire disapprobation of the conduct of the prevailing party, and the most earnest desire to reunite himself to the friends of France, but shewed, at the same time, how dangerous it would be for him to take a part in any measure of theirs, whilst the states were assembled . . .

Den engelska regeringen fortsatte under de närmast följande åren, med undantag för år 1768, att förse sin minister i Stockholm med informationer, som hämtats ur interceperade franska depescher.¹³

III

Den engelske statssekreteraren sade sig ibland ha fått sina informationer från en »correspondent in Paris». Syftar uttrycket på en agent i Paris, som regelbundet sände engelska regeringen avskrifter av franska depescher?

Första gången uttrycket förekommer i instruktionerna från London synes vara i februari 1765, då Sandwich vid ett tillfälle talade

¹¹ Breteuil till Praslin 6/9 1765, C.P. Suède 246, AE.

¹² Breteuil till Praslin 10/1 1766, C.P. Suède 247, AE.

¹³ British Diplomatic Instructions, V, Publications of the Camden society 3: 39, London 1928, s. 182 ff. Jfr MALMSTRÖM, a. a. VI: 62 n. 1.

om »my correspondent».¹ I en senare skrivelse till Goodricke omtalade den brittiske statssekreteraren, att han erhållit vissa under rättelser från »my correspondent in Paris».² Vid ett senare tillfälle betecknades de hemliga informationerna som »advices from Paris».³ I juli 1765 efterträdde Grafton Sandwich som statssekreterare. Den nye ledaren för Northern Department nämnde i sina informations-skrivelser från år 1765 inte korrespondenten utan använde uttryck som »from the best authority» och »intelligence not to be doubted» för att ange upplysningarnas karaktär.⁴ H. S. Conway, som efterträdde Grafton i maj 1766, undvek också till en början att tala om »the correspondent», men snart återkom uttrycket och användes alternerande med »Paris intelligence» för att ange informationernas proveniens.⁵

Vid några tillfällen erhöll den brittiske stockholmsministern från London avskrifter av franska diplomatbrev. Dessa kopior befordrades av sekretesskäl med kurir.⁶ I vanliga fall skickades emellertid inte kopior av intercepterade franska depescher, utan det viktigaste innehållet i dessa inarbetades i engelska regeringens instruktioner till ministern i Stockholm. I dessa kabinetsorder, som oftast sändes med den ordinarie posten, uppgavs »korrespondenten» vara informationskällan.⁷ Denna omständighet föranleder misstanken, att uttrycket »correspondent in Paris» endast var ett täcknamn, som avsåg att dölja, varifrån engelsmännen fick sina upplysningar, samtidigt som det för Goodricke underströk dessa informations speciella karaktär och tillförlitlighet. Förekomsten av uttrycket »correspondent in Paris» tillåter därför i och för sig inte slutsatsen, att engelska regeringen skulle ha haft en agent i Paris och att denne skulle ha sänt London avskrifter av franska depescher.

I en skrivelse till Goodricke den 9/1 1767 berörde den engelske statssekreteraren underrättelseverksamheten. Han hade blivit oroad av Goodricks meddelande, att den ryske stockholmsministern sagt sig vara övertygad om att engelsmännen fick sina hemliga under-

¹ Sandwich till Goodricke 12/2 1765, SP 95/106, PRO.

² Sandwich till Goodricke 29/3 1765, SP 95/106, PRO.

³ Sandwich till Goodricke 23/4 1765, SP 95/106, PRO.

⁴ Grafton till Goodricke 20/9, 12/11 1765, SP 95/107, PRO.

⁵ Conway till Goodricke 1/8, 26/12 1766, SP 95/110, PRO. Jfr Brit. Dipl. Instr. V: 180 ff.

⁶ Sandwich till Goodricke 14/12 1764, 9/4 1765, SP 95/105, 106, PRO.

⁷ Sandwich till Goodricke 12/2, 29/3, 30/4, 28/5 1765, SP 95/106, PRO.

rättelser genom att låta öppna och dechifrera de franska depescher-na, då dessa passerade Hannover.⁸ Conway betecknade det ryska antagandet som alltför fantastiskt för att förtjäna någon uppmärksamhet men uppmanade trots detta Goodricke att försöka få den ryske diplomaten att överge dessa funderingar. Han tillade om den engelska informationskällan: »I cannot with any degree of propriety give the least intimation of the channel it comes through. It is a French one . . .».⁹ Uttalandet synes antyda, vilket sannolikt var avsikten, att det var en agent i Paris, som försåg engelska regeringen med informationerna.

Finns det något annat som talar för ett antagande, att interceptionerna kom från någon agent i Paris?

I ett arbete av W. Coxe, som Malmström hänvisar till, omtalas det, att en viss de Bussy, sekreterare i franska utrikesministeriet, var i engelsmännens sold.¹⁰ Förbindelsen mellan de Bussy och dessa inleddes troligen 1735. Dåvarande engelske ambassadören i Paris, lord Waldegrave, synes ha tagit kontakt med de Bussy och givit denne i uppdrag att skaffa vissa informationer.¹¹ Något exempel på att denne lämnat engelsmännen avskrifter av franska depescher har emellertid ej påträffats. I korrespondensen mellan den engelska ambassaden i Paris och regeringen i London finns ej heller något som skulle kunna tyda på att det var via parisambassaden engelsmännen erhöll avskrifter av franska diplomatbrev.

England underhöll under 1700-talet många andra agenter i Frankrike och Paris. Centrum för underrättelseverksamheten på kontinenten var en tid den s. k. Rotterdam agency.¹² Ledare för denna organisation var R. Wolters, troligen en hannoveranare, som var brittisk konsul i Rotterdam och senare engelska postverkets representant i Helvoetsluys. Wolters, vars uppgift främst var att skaffa upplysningar om Frankrikes ekonomiska ställning samt om den franska flottans styrka, underhöll agenter eller korrespondenter i bl. a. Paris.¹³ Wolters mottog från dessa korrespondenter underrät-

⁸ Goodricke till Conway 16/12 1766, SP 95/110, PRO.

⁹ Conway till Goodricke 9/1 1767, SP 95/112, PRO. Jfr Brit. Dipl. Instr. V: 182 f.

¹⁰ W. COXE, *Memoirs of the Life and Administration of Sir Robert Walpole*, III, London 1798, s. 268 ff. Jfr MALMSTRÖM, a. a. II: 245 n. 1.

¹¹ Waldegrave till Newcastle 2/8 1735, COXE, a. a. s. 268 f.

¹² A. COBBAN, *Ambassadors and secret agents*, London 1954, s. 113 f.

¹³ ELLIS, a. a. s. 61 f.

telser, som han sedan vidarebefordrade till London. Några avskrifter av intercepterade franska depescher synes emellertid engelska regeringen inte ha fått från Wolters eller dennes agenter.

IV

De avskrifter av bröderna Scheffers brev, som finns i British Museum i samlingen Newcastle papers, är avfattade på franska och engelska. I ett fall finns det, som Trulsson påpekat, en anmärkning på en engelsk avskrift, att ett parti av brevet översatts från tyska. Detta föranleder Trulsson att antaga, att originalet skulle ha varit på tyska, vilket språk skulle ha använts för att göra »chifferskriften mera svårtolkad».¹ Att Carl Fredrik och Ulrik Scheffer ibland skulle ha korresponderat sinsemellan på tyska är föga sannolikt. En annan förklaring bör sökas. Brevet, som troligen varit författat på franska, kan tänkas ha blivit översatt först till tyska, varpå man gjort en engelsk översättning, avsedd för den brittiske statssekreteraren. På en avskrift av Creutz' depesch till Gustav III den 14/11 1783, som intercepterats av den engelska underrättelsetjänsten, finns också en anmärkning om att avskriften är en översättning från tyskan.² I detta fall kan man med bestämdhet säga, att det chifferade originalet ej varit på tyska. Av anmärkningen på avskriften att döma har depeschen, sedan den uppsnappats, först översatts till tyska.

Varför har då dessa av engelska underrättelsetjänsten intercepterade svenska brev blivit översatta till tyska?

I John Carterets arkiv, som förvaras i British Museum, finns tre volymer innehållande avskrifter av intercepterade utländska depescher. Ett flertal skrivelser växlade mellan franske stockholmsambassadören markis de Lanmary och den franske utrikesministern åren 1742–44 återfinns här i avskrifter. Här finns också utdrag ur den svenska diplomatkorrespondensen mellan Stockholm och Paris.³ Några av dessa avskrifter är av speciellt intresse och synes kunna bidra att kasta ljus över den engelska informationsverksamheten. På en depesch från kanslipresidenten C. Gyllenborg till svenska sändebudet i Paris C. G. Tessin den 4/5 1742 finns en anteckning om

¹ TRULSSON, a. a. s. 302 n. 4.

² KUMLIEN, a. a. s. 26 n. 2.

³ Carteret Papers, Add. MSS 22.539–22.541, British Museum, London (cit. BM). Jfr A Guide to the materials for Swedish historical research in Great Britain, Meddelanden från Kungl. Krigsarkivet, V, Stockholm 1958, s. 127 f.

att det är ett utdrag, som erhållits från en viss Reiche.⁴ En avskrift av Lanmarys depesch till Paris samma dag anges också ha kommit från Reiche. Detta anges även vara fallet med en avskrift på tyska av Lanmarys rapport den 25/5 1742.⁵ Denne Reiche är förmodligen identisk med Gerhard Andreas von Reiche, vilken var sekreterare vid det hannoveranska kansliet i London.⁶ En kopia av en interceperad svensk depesch från 1758 är skriven med G. A. v. Reiches hand.⁷ Man torde därför våga säga, att de ifrågavarande interceptionerna kommit från det hannoveranska kansliet. Det finns ytterligare exempel på att engelsmännen från detta kansli erhållit avskrifter av utländska depescher. I hertigen av Newcastles arkiv i British Museum finns ett stort antal avskrifter av svenska och franska diplomatbrev. På några av dessa finns antecknat, att de kommit från »Munchhausen».⁸ Den hannoveranske ministerresidenten i London 1749–1762 hette P. A. von Münchhausen, och det är sannolikt denne som åsyftas.⁹ Att de tidigare nämnda avskrifterna av Scheffers och Creutz' brev anges vara översättningar från tyskan förklaras sannolikt av att också de kommit från det hannoveranska kansliet.

Detta kansli erhöll avskrifter av i Hannover interceperade utländska depescher. Den hannoveranske ministerresidenten sände dessa till den engelske kungen, som i sin tur lät de båda statssekreterarna taga del av dessa s. k. German interceptions. Ibland lät kungen även underrätta premiärministern om innehållet i de uppsnappade breven.¹⁰ I en skrivelse till premiärministern lord North den 26/12 1770 meddelade Georg III, att han erhållit en kopia av en uppsnappad depesch från den franske utrikesministern hertig de

---

⁴ Add. MS 22.539, BM.

⁵ Add. MS 22.539, BM. Denna depesch finns också i en fransk avskrift med en anteckning om att det är en översättning.

⁶ R. GRIESER, *Die Deutsche Kanzlei in London, ihre Entstehung und Anfänge*. Blätter für Deutsche Landesgeschichte, 89, Hannover 1952, s. 157.

⁷ A Guide to the materials for Swedish historical research in Great Britain, s. 129 f.

⁸ På en kopia av ett brev från U. Scheffer till Höpken 2/4 1759 finns antecknat »from Mr Munchhausen», Add. MS 32.891, BM. »Abstracts from Mr M» står det på ett brev från Choiseul till franske stockholmsambassadören d'Havrincour 29/1 1762, Add. MS 33.024, BM.

⁹ A. WARD, *Great Britain and Hanover*, Oxford 1899, s. 167, 169.

¹⁰ ELLIS, a. a. s. 74, 152.

Choiseul till Frankrikes chargé d'affaires i Hamburg.¹¹ Vid ett senare tillfälle skrev Georg till sin premiärminister och omtalade, att han fått »a German interception» av ett brev från Creutz till Gustav III.¹² I juli 1779 underrättades lord North om innehållet i en interceperad rapport från Creutz till den svenske kungen.¹³

Som tidigare nämnts avslöjades Gustav III:s planer på en statsvälvning genom det engelska underrättelseväsendet. Den engelske statssekreteraren refererade till »the correspondent», då han i början av juli månad 1772 sände den brittiske stockholmsministern underrättelser om den svenske kungens projekt.¹⁴ Genom korrespondensen mellan Georg III och dennes ministrar är det möjligt att fastställa, hur den engelske statssekreteraren fått sina informationer. I ett brev till Georg den 4/7 1772 meddelade statssekreteraren lord Rochford, att han föregående dag skrivit ett brev till Goodricke och bifogat de kopior, som han mottagit från kungen.¹⁵ Ett brev från lord Suffolk, Rochfords kollega, till engelske kungen den 5/7 visar, att det var avskrifter av depescher, växlade mellan franske stockholmsambassadören greve de Vergennes och den franske utrikesministern hertig d'Aiguillon, som Rochford erhållit från Georg III och vidarebefordrat till Goodricke.¹⁶ Sedan dessa brev skickats till den senare, erhöll den engelske kungen nya interceptioner, som syntes bekräfta de tidigare uppgifterna.¹⁷ Det kan konstateras, att det är den engelske kungen, som först erhållit avskrifterna av de interceperade franska depescherna, varpå han underrättat sina ministrar. Därmed torde man med ganska stor säkerhet våga påstå, att avskrifterna kommit från det hannoveranska kansliet i London.¹⁸

¹¹ Georg III till North 26/12 1770, *The correspondence of King George III from 1760 to December 1783*. Ed. by SIR JOHN FORTESCUE, London 1927–28, II: 190.

¹² Georg III till North 20/4 1773, FORTESCUE, a. a. II: 474.

¹³ Georg III till North 31/7 1779, FORTESCUE, a. a. IV: 403.

¹⁴ Rochford till Goodricke 3/7 1772, S.P. 95/120, PRO. Jfr MALMSTRÖM, a. a. VI: 357 n. 1.

¹⁵ Rochford till Georg III 4/7 1772, FORTESCUE, a. a. II: 363.

¹⁶ Suffolk till Georg III 5/7 1772, FORTESCUE, a. a. II: 363 f.

¹⁷ Georg III till Suffolk 6/7, till North 6/7 1772, FORTESCUE, a. a. II: 364 f.

¹⁸ För åren 1764–66 har i British Museum endast ett fåtal kopior av den diplomatiska korrespondensen mellan Stockholm och Paris påträffats. I samlingen Phelps Correspondence, Stowe 256–261, finns ett mindre antal kopior av brev från Breteuil och Praslin. På dessa avskrifter finns ej några anteckningar om hur engelska regeringen fått dem. Men det förefaller sannolikt, att flertalet av de

Sammanfattningsvis kan sägas, att det finns belägg på att engelska regeringen vid skilda tillfällen under en längre period av 1700-talet genom hannoveranska kansliet i London erhållit avskrifter av svenska och franska diplomatbrev. Dessa har förmodligen uppsnappats i Hannover, där de skrivits av och dechiffrerats, varefter kopior skickats till London. Åtskilligt talar för att den informationskälla, som den brittiske statssekreteraren kallade »the correspondent in Paris», långt ifrån att vara någon agent inom franska utrikesministeriet i Paris, är att finna i Hannover, närmare bestämt i Nienburg.

Bengt Petersson

SUMMARY

During the 18th century, the British Government ran a large-scale intelligence service which was reflected in the diplomatic correspondence between London and Stockholm. The instructions to the British minister in Sweden at this time often contained information which was taken from French diplomatic reports and which throws light on the relations between Sweden and France. On some occasions, the cabinet in London sent copies of intercepted French dis-

franska depescher, som under dessa år kommit till londonkabinettets kännedom och vars innehåll vidarebefordrats till den brittiske stockholmsministern, uppsnappats i Hannover. Hur stämmer ett sådant antagande med de interceperade brevens kronologi? Den 16/11 1764 skickade den franske stockholmsambassadören två depescher till Paris, dit de anlände den 8/12. Avskrifter av dessa båda relationer nådde den engelske statssekreteraren den 14/12 och sändes samma dag vidare till Goodricke. Har avskrifterna gjorts i Hannover, bör de ha sänts därifrån omkring den 7/12. Hannover bör Breteuils depescher ha passerat omkring den 1/12. Tidsintervallen 1/12-7/12 kan förklaras av att breven först hunnit avskrivas och dechiffreras för att sändas till London sistnämnda datum. Breteuil sände den 23/11 1764 en ny rapport, som mottogs i Paris den 15/12. Sex dagar senare kunde den engelske statssekreteraren informera Goodricke om innehållet i denna depesch. Breteuils brev kan beräknas ha passerat Hannover omkring den 8/12. En kopia av brevet har nått London senast den 20/12. Det kan konstateras, att de franska depescherna från Stockholm varit kända i London ungefär en månad efter deras avsändande och cirka två veckor efter deras beräknade ankomst till Hannover. Den här angivna tidsdifferensen mellan depeschernas avsändande från Stockholm och interceptionernas ankomst till London gäller för flertalet av de interceperade franska depescherna från Stockholm åren 1764-66, vilket gör det troligt, att de alla uppsnappats på samma plats. Några kronologiska hinder för antagandet, att detta skett i Hannover föreligger ej.

patches to their minister in the Swedish capital. The secret information was reported to have come from a »correspondent in Paris».

In the British Museum, there is a large number of copies of Swedish and French diplomatic letters which had been intercepted. Some of these have been proved to come from the Hanoverian chancellery in London, »the German Office», which regularly received copies of dispatches intercepted in Hanover. These so-called German interceptions were sent by the Hanoverian Minister Resident to the King who in turn had the two Secretaries of State acquainted with their contents. It can be established that some of the secret information which was sent to the minister in Stockholm and which was said to come from the »correspondent in Paris», the English Secretary of State had received from the King and »the German Office».

Most of the French dispatches the contents of which were forwarded to Stockholm have probably been made known to the British Government in this way. The expression »the correspondent in Paris» was only a cover designed to conceal the intelligence service in Hanover.